

Siyasal Söylemin Sınırları: 15 Temmuz ve Transatlantik Politika

Transatlantik dünya Erdoğan'ın güçsüzleştirilmesi amacından ve beklentisinden vazgeçmiş değil. Bu askeri darbe girişimi bu amaç ve beklentiyi başarıya ulaşılmaz da bir ölçüde karşıladı. Türk Silahlı Kuvvetleri büyük güç kaybetti, prestij kaybetti. Yönetim erki güç kaybetti.

Öner Buçukcu

58

15 Temmuz akşam saatlerinde Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde bir grup, siyasi tasfiye ederek yönetime el koymaya çalıştı. Gerçekleştirilme biçimi açısından 15 Temmuz hareketi, 27 Mayıs darbesine benziyor. Örgütlenme açısından ise 9 Mart cuntasına. Darbe girişiminin merkezinde Fethullahçıların olduğu belli oluyor ancak böyle bir hareketi Fethullahçıların tek başlarına yaptığını, organizasyonu ve planlamayı tek başlarına gerçekleştirdiklerine ve bu darbe girişiminin Pennsylvania'dan doğrudan yönetildiğine inanmamın gerçekleri tespit etmemizi ve doğru adımları atmamızı engelleyeceğini, en azından eksik adımlar atmamıza sebep olabileceğini düşünüyorum.

Evet, Fethullahçılar bu darbe girişiminde oldukça merkezi bir yedeler ve baş yürütücüsü durumundalar. Fethullah Gülen'in bu darbe girişiminden büyük ihtimalle bir süreden beri haberi var. Çeşitli düzeylerle irtibat kurarak darbenin başarıya ulaşması için emirler vermiş olması kuvvetle muhtemel.

Ancak Gülen'in bu darbe girişiminde oldukça merkezi bir yerde olması dikkati dağıtmamalı. Bu darbe girişimi bir konsorsiyum tarafından yürütüldü. İşin içerisinde ağırlıklı olarak Fethullahçılar, mümin Erdoğan karşıları, memnuniyetsizler, muhterisler var. Ancak gözden kaçırılmaması gereken en önemli nokta sınır uçlarını NATO'cuların

oluşturuyor olmasıdır. Dahası bu işi organize eden, planlayan aklın NATO'nun bir kanadı olduğu söylenebilir. Neden böyle bir organizasyonu teşkil ettirmeyi deneyecekleri sorusunun birçok cevabı var. Bu cevaplar üzerinde aşağıda biraz durmayı deneyeceğiz.

NATO-ABD ve Darbe Girişimi

NATO'nun bir kanadının bu işin organizatörü olduğu analizi yanlış dahi olsa Türkiye'de darbe girişiminde bulunacak herhangi bir askeri yapılanmanın ABD ve NATO ile herhangi bir düzeyde irtibat kurup destek sözü almadan harekete geçebileceğini düşünmek zor. Yani darbe girişiminden siyaset üretmek açısından makul bir süre önce NATO ve ABD'nin haberdar olmuş olması çok ama çok kuvvetli bir olasılık. Aksi durum, yani ABD ve NATO'nun böyle bir darbe girişiminden haberdar olmamış olması durumu hem NATO'nun hem de ABD'nin küresel siyasetteki pozisyonunu küçümsemek olur.

Darbe girişiminde bulunan askeri personelle ABD ve NATO'nun bazı kesimlerinin ilişki içerisinde olduklarını düşünüyorum. Bu ilişki ABD ve NATO içerisinde bir kanadın TSK içerisinde bir darbe yapılması teşkil ettirmesi biçiminde kurulmuş olabilir, NATO-ABD'nin okşamakta olan bir darbe koalisyonuna destek vermesi şeklinde

olabilir ya da bu darbe girişiminden önceden haberdar olmasına rağmen Türk hükümetini haberdar etmemek ve dolayısıyla darbe yönetimi ihtimalini satın almak şeklinde olabilir.

Özellikle ABD merkezli bazı basın-yayın kuruluşlarında, düşünce merkezlerinde son bir yıldır yayımlanan Türkiye'de askeri darbe ihtimali ve başarısı üzerine ihtimallerin ele alındığı metinlerin oldukça yaygınlaşmış olması, ABD bürokrasisinin ve yönetiminin belli düzeylerde Türkiye'de bir darbe beklentisi içerisinde olduklarını göstermesi bakımından ilginçtir.

Çok yakın tarihli bir örnek bu yıl içerisindeydi. ABD'deki Amerikan Girişim Enstitüsü için hazırladığı raporda eski bir Pentagon çalışan olan Michael Rubin Türkiye'de bir darbe ihtimalinden söz ediyordu. Rubin'e göre basın özgürlüğünün, akademik özgürlüklerin baskı altında tutulduğu, tek adamlığın tartışılmadığı Türkiye'de gerçekleşecek bir ordu darbesi tutuklu bulunan gazetecilerin salıverilmesini, el konulan medya organlarının gerçek sahiplerine teslim edilmesini sağlayacağı gibi ülkedeki tek adam rejimini sona erdireceği için Batı'dan da destek görecekti. Rubin, darbe yönetiminin Kürtleri muhatap alması durumunda Kürt unsurların da desteğini kazanabileceğini ifade ediyordu.

Bu ve benzeri makaleler, analizler özellikle 1 Kasım seçim sonuçlarının ardından arttı. Bu durum yurtdışında Türkiye'de bir darbe yönetiminin alıcısının olduğunu net bir biçimde gösterdi. Bir vesileyle Kolombiya'da bulunan birisiyle 2015 yılının son günlerinde gerçekleştirdiğimiz bir telefon konuşmasında Güney Amerika ülkelerindeki uluslararası ilişkiler araştırmacılarının Türkiye'de NATO destekli bir darbe beklentisi içerisinde olduğunu aktarmasından, böylelikle bir girişimin alıcı kitlesinin genişliği hakkında bir fikir elde edilebilir.

Gülen'in bu darbe girişiminde oldukça merkezi bir yerde olması dikkati dağıtmamalı. Bu darbe girişimi bir konsorsiyum tarafından yürütüldü. İşin içerisinde ağırlıklı olarak Fethullahçılar, müzmin Erdoğan karşıtları, memnuniyetsizler, muhterisler var. Ancak gözden kaçırılmaması gereken en önemli nokta sınır uçlarını NATO'cuların oluşturuyor olmasıdır. Dahası bu işi organize eden, planlayan aktörün NATO'nun bir kanadı olduğu söylenebilir.

Peki ama NATO-ABD içerisinde Türkiye'de bir darbe beklentisi oluşmasına ne sebep oldu? Bu beklentinin oluşmasında en önemli sebep Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan yönetimindeki Türkiye'nin kontrolden çıktığı ya da çıkmak üzere olduğu analizinin Transatlantik ülkelerde yaygınlık kazanmasıdır. 2011 seçimlerinden sonra sürekli biçimde olumsuzlaştırılan bir Erdoğan profili ile karşı karşıyayız. Gezi Parkı'ndaki hadiseler esnasında Erdoğan'ın tahammülsüzleştiği yönündeki algı inşaa Erdoğan'ın çeytanlaştırılması şeklinde güncellendi. 17-25 Aralık Darbe Girişimleri sonrasında Hükümetin Fethullahçı Örgüte yönelik operasyonları, çeytanlaştırma retorığının otoriterleşme ve tek adam rejimi kurmakla desteklenmesini de sağladı. Cumhurbaşkanı seçimlerının ardından önlü dergilerde yayımlanan, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı Sultan gibi resmeden kapaklar, karikatürler sistematik bir çabaya tarihsel dayanaklar da sağlamayı amaçlıyordu.

Erdoğan'ın Artan Popülaritesi

Sultanlık/padishahlık yapılarının hilafet jargonu ile de desteklendi. Bu hilafet ve sultanlık jargonu özellikle Arap ülkeleri kamuoylarındaki Erdoğan profilini tahrip etmeye de yönelmiş gibiydi. 2011 öncesinde, hele hele Arap İsyancıların şiddetlendiği günlerde Erdoğan'ın Arap ülkelerindeki popülaritesi oldukça yüksekti. Öyle ki bu popülarite Mısır'da gerçekleşen darbenin Arap dünyasında kabul görmemesinin de en önemli sebeplerinden birisi olarak belirdi.

Erdoğan'ın artan popülaritesi ile Türkiye'nin Mısır, Suriye, Irak politikasında etkili olmaya başlaması, Filistin sorununun taraflarından birisi haline gelmesi, Katar'da askeri üs oluşturulması gibi hamlelerle Erdoğan'ın otoriterleştiği, padişahlık rejimi arayışında olduğu, tek adamlaşmış, şiddete meyyal hale geldiği şeklindeki söylemlerin yoğun-

başının artmasının eş zamanlı olması hayli dikkate değerdir.

Hâl böyle olunca Ortadoğu'da politika oluşturmakta zorlanan Transatlantik ülkeler, politika oluşturmalarının ve oluşturdıkları politikaları yürütmenin zorlaşmasına sebep olan faktörü ortadan kaldırmaya, gücünü zayıflatmaya yöneldiler. Burada Transatlantik dünyanın neredeyse tamamının ABD'li karar vericilerin olayları analiz etmedeki geleneksel bakış açısında ittifak etmeleri de dikkate değerdir. ABD'li karar vericiler için genellikle sorunun kaynağı kişiler, hatta tek bir kişidir. Örneğin Irak'ta Saddam devrilirse sorunun yok olacağı düşünülür. Usame bin Ladin ortadan kaldırılsa "radikal İslâm" ortadan kalkar. Esad devrilirse Suriye müreffeh ve demokratik bir ülke haline gelir. Avrupa bürokrasisi ise genellikle sorunları sistemsel olarak değerlendirme eğilimindedir. Örneğin onlar için Saddam gitğinde sorun çözülmez. Sorunun çözümü Irak'ın tedrici olarak dönüştürülmesi ile mümkündür. Aynı bakış açısı diğer basuslar için de geçerlidir.

Erdoğan'ın bir politik figür olmaktan çıkıp bir siyasal söylem haline alması okuyan rahatsızlığın en önemli sebebidir. Öyle ki darbe girişiminin püskürtülmesi Transatlantik dünyada trajik bir hadise gibi karşılanmıştır. Türkiye'de darbe girişiminin başladığı saatlerde ABD'de gün henüz karar mamıştır. ABD'den gelen ilk açıklama da sivil hükümeti destekliyoruz şeklinde değil, Türkiye'de istikrarın bir an önce sağlanması yönündedir. Darbe girişiminin püskürtüleceğinin anlaşılmamasının ardından Transatlantik dünyadan hükümetin yanında okunduguna dair isteksiz açıklamalar gelmiştir. Dahası darbe girişiminin püskürtülmesinin sadece Türkiye'de değil Saraybosna'dan Gazze'ye kadar uzayan bir coğrafyada sevinç gösterileriyle karşılanması ortadan kaldırılmak istenen siyasal söylemin gücünü bir kez daha göstermiştir. Bu sebeple darbenin püskürtülmesi bir demokrasi başarısı olarak değerlendirilmek yerine darbenin merkezinde bulunan Fethullahçılara karşı gerçekleştirilen operasyonların farklı bir kılıkta dünyaya servis edilmesi şeklinde ele alınmıştır.

Yurtdışında Türkiye'de darbe sonrası süreç genellikle bir "karşı-darbe" olarak değerlendirilme eğiliminde. Örneğin New York Times'ın 16 Temmuz günü yayınladığı Editorial yazısının başlığı "Karşı Darbe" idi. NYT, 18 Temmuz'da benzer başlık taşıyan bir başka editorial yazı daha neşretti. Bu bağlamda en ilginç yazılardan birisini Thomas

Friedman yazdı. Friedman, İslâm karşıtı, yabancı karşıtı söylemleriyle dikkat çeken, sıkça eleştirilen Donald Trump'la Erdoğan arasında bir benzerlik kurmayı denemiş. Trump'a göre hem Erdoğan hem de Trump kendi ülkelerinde politik rakipleri tarafından şeytanlaştırılan figürler. Darbe sonrasında Türkiye'de yaşananlar Friedman'a göre ABD için bir ön uyarı mekanizması olabilir yazama göre. Şöyle diyor Friedman: "Bugün Türkiye'de olanlar hoşunuza gidiyorsa Trump'ın Amerika'nı çok sevecektir!"

Friedman yazısında Wall Street Journal'ın dış politika yazarlarından Manners'la yaptığı kısa görüşmesinden de bir anekdot paylaştı. Türkiye'de neler olduğunu soran Friedman'a Manners şöyle bir cevap veriyor: "Türkiye'deki gibi demokratik yollarla seçilmiş hükümetlere darbeye karşıyım. Fakat içimden bir parça Erdoğan'ın gitmesi gerektiğini hissediyorsa kötü birisi mi olurum?"

Tüm bunlar tek bir şeyi gösteriyor: Transatlantik dünya Erdoğan'ın güçsüzleştirilmesi amacıyla ve beklentisinden vazgeçmiş değil. Bu askeri darbe girişimi bu amaç ve beklentiyi başanaya ulaşamasa da bir ölçüde karşıladı. Türk Silahlı Kuvvetleri büyük güç kaybetti, prestij kaybetti. Yönetim erki güç kaybetti. Türkiye'deki durumu belki de en güzel Başbakan Binali Yıldırım ifade etti: "Devlet kendisine karşı olağanüstü hâl ilan etti." Bir devletin kendisine karşı olağanüstü hâl ilan etmesi güç kaybettiğine karinedir. Diğer taraftan Erdoğan'da mütecessim hale gelen siyasal söylem güç kazandı. Bu yeni girişimlere sebep olacak gibi görünüyor. Kısa vadede yeni bir askeri darbe girişimi zor. Ekonomik tedbirler devreye sokularak halk ve Erdoğan arasındaki bağ koparılmaya çalışılabilir.